

Lábnyomok a sárban

Búcsú a falutól

A nap még álmosan vánszorgott a hold nyomában a Pollus felett, és az utasok szinte kivétel nélkül bóbiskoltak a hajnali órán. Fejük neki-nekikoccant a busz üvegének, ahogy a rozoga faros a híres „halálkanyarban” majd háromszázhatvan fokos fordulatot leírva ráfordult a dorogi útra. Csak egy fiatal pár, Maria és Josef intett boldog izgalommal búcsút a párából épp csak kibukkanó Mókus-hegynek. A három feszületet így sem, úgysem láthatták. Amikor a kőbányában megkezdődött a nagyüzemi, robbantásos kitermelés, nehogy megsérüljenek, hátrább kellett vinni őket. De az is lehet, hogy valamelyik pártfunkcionárius szemét szúrták. A falu határában a kis kápolnák is kezdtek már átadni magukat az erdőnek. Se szándék, se pénz nem volt a megóvásukra.

A Rietlingék háza a kanyar szoros ölelésében lassan eltűnt a bukkánóban.

Josef divatos mustárszínű „Vörös Október Ruhagár” öltönyben, fehér ingben, nyakkendő nélkül, Maria csinos virágmintás kartonruhában és az egész buszt betöltő mosolyban feszített a hátsó ajtó mellett, a lépcső tetején.

Öltözetük nem kis meglepetést okozott a felszállásnál a munkába induló melósok, és a megrakott pulkorbokkal piacra igyekvő asszonyok között. Poggyászuk mindössze egy keményfedeles bőröndből és egy kézitáskából állt.

– Wohín, Maria? – ébredt meg tömedék aknánál Rézi néni a szomszéd utcából.

– Tajcsland – válaszolta Maria büszkén mosolyogva.

– Á, sön sön – kiabált három fogát megvillantva a kicsit süket néni.

A hangos szóra Josef egyik munkatársa is felemelte fejét a mellkasáról és álmosan megkérdezte:

– De kiöltöztél, Szepi. Hol a malteros ruhád?

– Az most egy darabig a kamrában fog lógni a szögön. Aztán dolgozzatok helyettem is, Pista!

Csak az illendőség kedvéért kérdezősködtek. Hiszen hetek óta a látogatásról beszéltek a faluban. Igaz, nem ők voltak az elsők, akik nekiindultak. Akkor már több család meglátogathatta rokonait az NSZK-ban. Sokaknak éltek odakint családtagjai, akik vagy a háborúban kerültek ki, vagy a kollektív bűnösségre hivatkozva lettek kitelepítve, esetleg 1956 után disszidáltak a megtorlásoktól tartva, vagy csak egyszerűen a jobb élet reményében.

Csolnok egy festői szépségű völgyben fekszik a Gete-hegy lábánál, lankáin szőlősökkel és a hegyek gyomrában megbúvó, az utcák alatt tekergőző bányákkal. Mária gyerekkorában még hallotta, ahogy a szobájuk alatt, a tárnákban robbantottak. A falu lakói többnyire szorgos sváb telepések voltak. Bár történetünk idejére a nehéz, de biztos megélhetést biztosító bánya sok bátor „idegent” is odavonzott már. Közülük is sokan benősültek azonban az őshonos csolnoki családokba. Tízből hat férfi biztosan a tárnákban dolgozott. Talán egy család sem akadt, amelyik ne adott volna legalább egy életet a szénnek vagy a háborúnak.

Az asszonyok többnyire otthoni munkát végeztek, de ők sem lustálkodtak naphosszat, mert majdnem minden házhoz tartozott konyhakert, baromfiudvar, disznó az ólban, a határban kukoricás és szőlős. Néhány háznál még ló és tehén is akadt, de a legtöbbet bizony be kellett szolgáltatni a közösbe. Az a nő, aki mégis dolgozott, annak a termelősövetkezet adott munkát. A tízből a maradék két férfi szintén ott dolgozott, a másik kettő pedig dorogi gyárakban, üzemekben iparosként. Ezek azonban valamilyen formában többnyire mind a bányát szolgálták ki.

Josef szakítva a hagyományokkal, apja ösztökélésére inkább kőművesnek állt. Bár egyszer a több pénz reményében kipróbálta a bányászéletet, de mindössze három munkanapot bírt ki a föld alatt. Megijedt a sötét, nyirkos, nyikorgó vágatoktól. Hamar visszasunnyogott az építőiparba.

Maria rövid soroksári cselédkedés és néhány év gyárban töltött munka után elsőszülött fiukkal volt éppen otthon. Nem olyan régen, 1960-ban házasodtak össze. Bár addigra a szokások és a társadalmi elvárások sokat változtak a faluban, Josef szülei nem örültek maradéktalanul a nincstelen, hatgyermekes bányászcsaládból érkező, félárva menyasszonynak.

Josef ellenben – ami akkoriban ritkaságnak számított – testvérek nélkül nőtt fel. Náluk akadt egy pár sor kukorica, meg néhány nadrágszíjnyi szőlőparcella is a határban. Nem számítottak szegénynek. Anyja papnak szánta, Joseffel ezt viszont elfelejtette megbeszélni. Nem sokat veszített vele az eklézsia. Suhancként csak a csínytevésen, az ugratáson járt az esze. Nemegyszer menekültek cimboráival lélekszakadva a krutzifixelő Putz bácsi elől. Telente azzal szórakoztatták az öreget,

hogy a szatócsbolt bejárati ajtajának támasztottak egy hőembert, és becsengettek. Szegény felesége nem győzte felmosni a jeges fickó után maradt tócsákat. Farsangkor meg a parasztokat kergették az őrületbe. Szétszedték a szekereket, és a ház tetején rakták össze. A szerencsétlen gazda másnap égre-földre kereste a lovaskocsit. Az égen előbb-utóbb meg is találta.

Mária tíz évesen egy bányaomlásban veszítette el édesapját, ezért két bátyjának már nagyon fiatalon munkába kellett állnia. Anyjuk legnagyobb bánatára ők is bányászok lettek. Más választásuk nem volt. Valamiből etetni kellett a négy kisebbet. Akkoriban még nem volt özvegyi nyugdíj. Mária egyszer volt a Balatonon nyaralni, kárpótlásként apja haláláért.

Anyósa különösen rossz szemmel nézett a fiatalasszonyra. Maria, amikor nekiindultak a nagy útnak, nem szívesen hagyta rá a kis Józsikát, bár az elsőszülött fiúunoka szent volt. Nem rajtuk múlt, hogy otthon kellett hagyniuk, nem vihették magukkal a gyereket. A hatalom tartott tőle, hogy disszidálnak, ha velük tart.

Szeptember közepe volt, mikor a hajnalok már kissé hűvösek, de a nappalok még igazán kellemesek.

Izgatottan számolgatták, mikor érnek Dorogról Budapestre, majd onnan a régen áhított Nyugat-Németországba.

Az utolsó pillanatban érkeztek a dorogi állomásra. A kalauz éppen megfújta a sípot, és a mozdonyból magasra csapott a gőz. Talán éppen Csolnokon fejtették a szenet, ami energiát adott a vasparipának. Josef – mint egy filmben – a már mozgásban lévő kocsi lépcsőjére ugrott, bóröndjét párjának hagyva, aki kissé ijedten, de nevetve szaladt utána. Josef kezét elkapva, végül maga is feljutott.

A vagon tömve volt utasokkal, de szerencséjükre Leányváron két férfi leszállt, így nekik is jutott végre ülőhely, közvetlenül az ablak mellett. A piliscsabai laktanyánál felszállt pár orosz katona két bárisnya társaságában. A nőket körülengte a Krásznája Moszkva semmivel össze nem téveszthető, borzalmasan édes, émelyítő illata. Az utasok tüntetőleg elfordultak tőlük, pedig igazából nem zavartak senkit. A bakák unottan pöfékeltek a kocsi peronjában, míg a nők a budi tükrénél hangosan locsogva mázolták ízléstelen pirosra szájukat.

Búcsú így is, úgy is

Amikor 1938-ban létrehozták, Georg Franz-cal és Johann-nal együtt az elsők között lépett be a Volksbundba, ami kezdetben még csak kulturális szövetségként, népművelési egyesületként működött. Később azonban jelentős szerepet játszott a Waffen-SS először törvénytelen, majd 1942 februárjától már legális magyarországi toborzásaiban. Az első illegális jelentkezőket még a budapesti Deutsches Hausból, hatvanfős csoportokban csempészték ki az országból az SS teherautóin. Később már szervezeten, vonattal szállították az önkénteseket.

A toborzásoknak három szakasza volt a magyarországi németek körében. Törvénytelen, önkéntes és kényszersorozás. A harmadik szakaszban már az sem számított, ha az illető nem tudott németül, esetleg beteg vagy testi hibás volt.

A Pfeiffer-fiúk Dorogra, a Cseh vendéglőbe jártak a többi suhancsal együtt a gyűlésekre.

– A magyar hadseregben csak büdös svábok vagyunk! Az első sorba küldenek golyófogónak! A SS-ben mindenki rendes kiképzést kap, és akár még tiszt is lehet belőle! Ha lesz elég jelentkező, a Führer tudni fogja majd, mekkora területet kapjunk vissza! – tüzelték a szónokok a fiatalokat.

Földet, házat az elfoglalt területeken, birodalmi állampolgárságot, az itthon maradt családtagoknak pedig segélyt ígértek... És az agitáció sikerült.

1942 márciusában, amikor a németek sorozást tartottak Pilisvörösváron, Georg fivérével, Franz-cal együtt rögtön jelentkezett. Mivel rajongott a fegyverekért, fel sem vetődött a kérdés: bevonuljon-e. Bátyját inkább a kalandvágy és az eszme hajtotta. Harmadikuk, Johann már nő és két éve a kis Josef boldog édesapja volt. Ő inkább elkerülte a toborzókat. Eszébe se jutott velük tartani, ha már a bánya amúgy is mentességet adott neki. Egy családból amúgy sem vinnének három fiút a frontra.

Miután alkalmasnak találták őket, nem töltvén még be a nagykorúságot jelentő huszonnegyedik évüket, olyan szülői beleegyezésre is szükségük volt, amiben azok az SS-be való belépésük támogatása mellett magyar állampolgárságuk elvesztését is tudomásul veszik.

A szülők vonakodva, de végül is aláírták a nyilatkozatot.

Másfél hónap várakozás után végre megjött a behívó.

A fiúk izgatottan, anyjuk és apjuk vegyes érzelmekkel forgatták a papírost. Pfeifferék büszkék voltak a két laklira, de féltették is őket.

Franz fontoskodva mutogatta a bálban barátainak a behívóparancsot.

– Na, gyerekek, majd ha ilyenetek lesz, akkor ti is elmondhatjátok magatokról, hogy felnőttek vagytok.

Epp a közösség védőszentjét, Nepomuki Szent Jánost ünnepelték. Több bál is volt aznap a faluban, mert a különböző társadalmi háttérű fiatalok más-más helyen szórakoztak. Míg a parasztok és tanultabbak a Strass vendéglőben, a szegényebb bányászok Putzék kocsmájában mulattak.

Még véletlenül sem keveredhetett a két csapszék közönsége, mert annak mindig csúnya verekedés lett a vége. Néha még a bicska is előkerült. A parasztok amúgy is sokat piszkálták a bányászokat. A szenesek kecskéit gúnyosan csak bányásztehénnek hívták.

A két népcsoport egyharmad-kétharmad arányban oszlott meg a bányászok javára. A hétköznapiakban is elkülönülve éltek. A településnek voltak gazdagabb és szegényebb részei. A földművesek a falu leghosszabb utcájában, a Bauergassén nagyobb házakban laktak. A takaros épületekhez gazdasági udvar, istálló és baromfiudvar is tartozott. Lovuk, tehenük, szekerük is akadt.

Persze azért kapcsolódási pont is volt bőven a két népcsoport között, de az alá- és fölérendeltségi viszony mindig világos volt. Ha a bányászok megkapták a szénjárandóságukat, a parasztok szállították el szekérral. A fuvart aztán a bányászok ledolgozták a földeken.

A bányászok többnyire a kolóniában, kis szoba-konyhás lakásokban éltek, amit a bányavezetés építtetett nekik.

Zsidót a faluban csak egyet ismertek, a péket. De az is beházasodott a svábok közé. A bánya sok embert odavonzott, de akárhonnan és akármennyien is jöttek, a döntő többség mindig a sváb népesség maradt.

A besorozott fiúk, „úgyis egyszer élünk – ki tudja, holnap ihatunk-e még” jelszóval, mérték nélkül öntötték magukba a bort és a méregerős pálinkát. Franz az italtól megerősödve összeverekedett egy betévedt parasztfiúval. Georg mindig gyűlölte az erőszakot, de féltette a bátyját. Közéjük állva próbálta megakadályozni a csetepatét, így végül ő húzta a rövidebbet. Neki is behúztak egyet. Felrepedt a szemöldöke.

Franz nem is vett róla tudomást, hogy öccse éppen védeni próbálja, ugyanúgy kakaskodott tovább.

Georg meglegelte az erőszakos társaságot, feldúlva, vérző fejét fogva elvonult egy csendes sarokba. Remegve rágyújtott. Így próbált menekülni a számára idegen helyzetből. Idegesen pöckölgette a hamut cigarettájáról, mikor megállt mellette Teréz. Nem is vette észre, hogy ő is itt van a bálban. Sosem jártak. Minek? Pista egy órán belül úgyis berúgna. Teréz meg kivel táncolna? Nem is sejtette, hogy Teréz csak miatta jött el. Még egyszer, utoljára látni akarta.

A szépasszony megilletődve Georg szeméibe nézett, aztán félszegen mosolyogva megszólította:

– Hiányozni fogsz, te nagy gyerek! Nagyon vigyázz magadra, kis hadnagyom, és mindenképpen gyere haza! Én vární fogok rád! Te nagyon jó fiú vagy, Georg, nem maradhatsz ott a fronton! Szükségem van rád! Neked még itt lesz dolgod, velem.

Szoknyája hajtókája alól elővett valamit.

– Kicsit vérzik még a homlokod. Töröld meg ezzel, és tedd el emlékebe! Más nemigen tudok adni neked. Gondolj majd rám, ha néhanapján a kezedbe kerül!

Közben egy könnycsepp gördült végig lassan az arcán.

– Köszönöm Teréz... asszony! – kapta el remegő ujjal a könnycseppet Georg, még mielőtt az a padlóra hullott volna. Visszajövök, ígérem – válaszolt hebegve, miközben szíve majd kiugrott a helyéről. Sosem gondolta, hogy ez a beszélgetés valaha is elhangozhat kettejük között.

Teréz részegen kacszázó férje után sietett. Az ajtóból visszafordult, és egy keserű pillantással búcsút vett a fiútól.

Georg töltött magának egy pohár bort, és addig nézegette ujján a könnycseppet, míg az lassan el nem párologott bőrének melegétől.